

О. В. Панькова,

*кандидат соціологічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник,
ORCID 0000-0002-2003-8415,
e-mail: pankovaiep@gmail.com,*

О. Ю. Касперович,

*молодший науковий співробітник,
ORCID 0000-0003-1169-9681,
e-mail: a_kasp@ukr.net,*

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ

СФЕРА ПРАЦІ ТА ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ДИНАМІКА ЗМІН У КОНТЕКСТІ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Постановка проблеми. Військова російська агресія проти України зруйнувала та продовжує руйнувати українську економіку, критичну інфраструктуру – соціальну, житлову, виробничу, транспортну та енергетичну; руйнує життя людей, цілі міста та села, знищуючи український народ й цілі екосистеми України. Масштаб руйнувань активів вже оцінюється у 108,3 млрд дол. США, а обсяг непрямих втрат економіки за різними оцінками складає 750 млрд дол., що є безпрецедентною сумою руйнувань та втрат за часів Другої світової війни [5, с. 3].

В умовах повномасштабної збройної російської агресії соціально-трудова сфера України, інститути ринку праці, як і економіка в цілому, зазнали значного руйнівного впливу, більш того, війна згенерувала системні зміни практично в усіх сферах життєдіяльності. Так, змінилася існуюча економічна модель на мобілізаційну, кардинально змінилися умови реалізації розроблених у довоєнний період стратегій, програм, планів розвитку України, змінилися життя і доля українців. На перший план вийшли завдання забезпечення обороноздатності країни, безпеки та захисту, врятування життя людей, підтримки систем життєзабезпечення міст та селищ, стабілізації соціально-економічної ситуації, забезпечення стійкості в трудовій сфері та на вітчизняному ринку праці, підготовка підґрунтя для подальшого повоєнного відновлення.

З метою вирішення цих завдань було створено Національну раду з відновлення України від наслідків війни [1], в рамках якої було виокремлено 24 робочих групи, що розробляють плани заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, визначають пріоритетність реформ та стратегічних ініціатив, у т.ч. законодавчих, прийняття і реалізація яких спрямовано на відновлення України у воєнний і повоєнний періоди [2]. Проте, питання збереження й відновлення трудового потенціалу, забезпечення стабільного функціонування та розвитку трудової

сфери – не знайшли належного відображення в матеріалах зазначених робочих груп (щонайменше – ситуація була такою на період підготовки статті – на початок листопада 2022 р.). Схожою є картина відносно необхідності забезпечення стійкості, стабільного функціонування та розвитку трудової сфери країни у Візії Відновлення України «Сильна європейська країна – магніт для іноземних інвестицій» (далі – Візія) [3], що була розроблена Кабінетом Міністрів України, схвалена Президентом і Верховною Радою України. Так, Візія включає План відновлення, спрямований на прискорення стійкого економічного зростання України, в межах якого визначено перелік Національних програм для досягнення ключових результатів. Безумовно, знаходячись в стані війни, вкрай важливо мати перспективне бачення повоєнного мирного майбутнього, але кожна із визначених Національних програм [3], щоб не залишитися декларацією, має враховувати наявний стан соціального, трудового, ресурсного потенціалу, необхідного для досягнення цілей тієї чи іншої програми, і передбачати діяльність щодо приведення у відповідність цілей програми та наявних трудових, соціальних (а не тільки економічних та фінансових) ресурсів, необхідних для її реалізації.

Тож одним з перших кроків щодо реалізації завдань та пріоритетів, визначених у Візії Відновлення України, у діяльності робочих груп Національної ради з повоєнного відновлення України, має стати комплексна діагностика стану трудової сфери та вітчизняного ринку праці в умовах війни. Така діагностика має відбуватися на моніторинговій основі для відстеження ситуації в динаміці. Надзвичайно важливо також враховувати вплив цифровізації на трудову сферу, фундаментальних цифрових трансформацій, які ця сфера переживає зараз, а також роль інформаційно-комунікативних (ІКТ), цифрових, мережевих технологій в трудовій сфері як в умовах війни, так і у подальшому повоєнному від-

новленні національної економіки та України в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Тематика впливу війни на вітчизняний ринок праці та трудову сферу стала однією з ключових при дослідженні наслідків війни в Україні, як на національному, так і на міжнародному рівні. Так, досить оперативно відреагувала Міжнародна організація праці (МОП), підготувавши звіт щодо впливу війни в Україні на сферу праці [4], певні дослідження проводяться також за підтримки закордонних партнерів [5; 6]. Все більшою стає кількість досліджень впливу широкомасштабної збройної агресії проти України на її соціально-трудова сферу, що проводяться вітчизняними науковцями. Зокрема, питання цього впливу досліджуються в контексті концепту «Праця 4.0» [7], проблем збереження людського капіталу України в умовах війни [8] та ін. Значна увага приділяється певним важливим аспектам визначеної проблематики, зокрема – питанням законодавчого забезпечення трудової сфери в умовах війни [9], визначенню пріоритетів регуляторної політики в умовах цифровізації та воєнного стану [10] та іншим питанням – кількість таких досліджень постійно зростає. Також регулярно проводяться загальнонаціональні соціологічні дослідження [11; 12]. Важливим є внесок у дослідження цих питань провідних наукових та аналітичних центрів України, зокрема – колективів Національного інституту стратегічних досліджень [13] та Аналітичного центру ім. Разумкова [14].

На окрему увагу в зазначеному контексті заслуговують державні документи, що готуються в рамках підготовки планів повоєнного відновлення України. Хоча вони і не є науковими дослідженнями у традиційному сенсі, в їх розробці беруть участь профільні експертні спільноти, вони містять відповідний аналітичний матеріал, і тому представляють значний як дослідницький, так і прикладний інтерес. Мова йде в першу чергу про вже згадувані вище матеріали програм Візії Відновлення України [3] та матеріали робочих груп Національної ради з відновлення України [2], а також інші аналітичні матеріали [15; 16].

Війна триває, тож проведення підсумкових досліджень щодо її наслідків для трудової сфери та ринку праці в Україні ще попереду. Але вже зараз існує значна потреба в узагальнюючих комплексних дослідженнях, здатних стати підґрунтям для адекватного включення питань відновлення та розвитку трудової сфери та ринку праці як однієї із засадничих складових планів та програм щодо повоєнного відновлення України в цілому – адже ці питання носять нагальний характер і вирішувати їх потрібно прямо зараз. Власне, на цьому факті і ґрунтується актуальність запропонованого дослідження.

Мета статті полягає в оцінці стану, виявленні динаміки змін на вітчизняному ринку праці в умовах повномасштабного вторгнення, в обґрунтуванні

шляхів стабілізації стану та подальшого відновлення трудової сфери і національної економіки як підґрунтя повоєнного відродження України.

Виклад основного матеріалу.

Аналіз ситуації в трудовій сфері та на вітчизняному ринку праці в умовах війни. Повномасштабна збройна російська агресія, активні військові дії зумовили руйнування промислової і сільськогосподарської інфраструктури, масштабні втрати людського і трудового потенціалу країни, масштабну втрату робочих місць. Масова внутрішня та зовнішня міграція працездатного населення в період війни призвела до значного загострення ситуації та дисбалансів на ринку праці України. Втрата та пошкодження виробничих активів, переривання ланцюгів постачання послабили потенціал ринку праці, призвівши до «зривів» та втрати можливостей до працевлаштування більшості українців. У сфері малого бізнесу скорочуються можливості з фінансової підтримки свого штату працівників [14]. Релокація та вимушена міграція призвели до зміни структури ринку праці, а також структури пропозицій та насиченості необхідними фахівцями у розрізі регіонів.

Так, результати досліджень соціологічної Групи «Рейтинг» фіксують падіння доходів працездатного населення у період війни у 64% українців. Найбільших фінансових втрат зазнали мешканці Півдня і Сходу, серед вікових категорій – це особи 30–49 років. Зниження доходів працездатного та працюючого населення або повна (чи часткова) їх втрата призвели до значного виснаження фінансових заощаджень. Зокрема, за інформацією порталу з пошуку роботи ggs.ua, лише 20,5% працюючих громадян не відчули зменшення заробітної плати за період війни [13]. Спостереження кадрових агентств станом на вересень 2022 р. свідчать про те, що кожен п'ятий українець (22,5%) продовжує працювати, отримуючи зменшену зарплатню. Серед тих, хто працює, більше половини (52%) активно шукають нову роботу – через незадоволення розміром зарплати, стабільністю компанії чи умовами праці. Звичне явище у багатьох сферах – неповний робочий день або неповна зайнятість. До того ж на сьогодні все більше роботодавців переходять від виплати гарантованої зарплати на відрядну оплату, відсоток від виробітку. По-перше, це – менші суми, з огляду на нижчий попит та кількість клієнтів. Також це – ризик втрати будь-яких заробітків у період, коли працівник перебуває у відпустці або на лікарняному [15].

Суттєвим став дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили. Попит на робочу силу різко зменшився через неможливість працювати у зонах бойових дій, зниження попиту на товари та послуги, проблеми з логістикою та невизначеність майбутнього. До того ж в країні має місце значна тінізація ринку праці – багато вакансій пропонуються без оформлення, як підробіток, певна частка зарплат виплачуються «у конвертах», адже не всі роботодавці

можуть сплачувати 40% податків [15]. Зрозуміло, що в таких умовах ані на легальну зарплату, ані на соціальні гарантії (наприклад, лікарняні), ані на стаж, українці не можуть розраховувати. Частка населення з доходами, нижчими за фактичний прожитковий мінімум, який для працездатних осіб у 2022 р. становить 2 481 грн, може досягти 70%.

В нинішніх умовах фіксуються значні диспропорції – у західних регіонах країни кількість вакансій сягає 75% від довоєнного рівня, у східних областях ці показники в рази менші. Так, за даними агентств з працевлаштування, станом на середину вересня 2022 р. у Харкові було лише 700 актуальних вакансій, в той час як у Львові – більше 3000. При цьому особливої конкуренції за місця з боку шукачів роботи на заході України немає [15]. У Києві та інших великих містах при бажанні роботу можна знайти, хоча і з нижчим рівнем заробітків. А «у глибинці», особливо в районах, наближених до лінії фронту, пропозиції роботодавців мінімальні – як за кількістю, так і за «якістю», що є цілком зрозумілим.

В Україні фіксується високий рівень безробіття. Так, незважаючи на певне погравлення економічної активності з кінця квітня 2022 р. та поступове повернення бізнесу до роботи під час війни, багато підприємств зруйновані, інші – не відновили свою діяльність, і це позначається на стані ринку праці. За даними звіту НБУ [16] у липні 2022 р. безробіття в Україні зросло до 35%. Це майже вчетверо вищий показник, ніж у 2021 р. (тоді було 9,8% безробітних). Тому, навіть за приблизними підрахунками, джерело заробітків втратили ще принаймні 5-6 млн людей, це з урахуванням того, що частина цих українців пішла на фронт, частина – виїхала за межі держави. Тож ситуація в трудовій сфері та на ринку праці більш ніж тривожна. За результатами загальнонаціонального опитування, проведеного наприкінці липня 2022 р. [11] було виявлено, що 39% з тих, хто мав роботу до 24.02.2022 р., вже не мали роботи на момент опитування – таких було у квітні 39%, у червні – 35%, у липні – 39%. Найбільше тих, хто втратив роботу, серед мешканців східних регіонів країни, жінок, найбідніших, тих, хто працював в приватному секторі або мав власну справу, а також серед внутрішньо переміщених осіб (ВПО). За інформацією Державного центру зайнятості, на початок жовтня 2022 р. в Україні через війну залишилися без роботи до 40% людей [15], чисельність офіційно зареєстрованих безробітних сягнула 260 тис. осіб [13]. За прогнозами НБУ [16], до кінця року рівень безробіття знижуватиметься повільно, а реальні зарплати скоротяться. Однак з поліпшенням безпекової ситуації вітчизняний ринок праці знов оживе.

У цілому, зміни на ринку праці під час повномасштабної війни показують наявність кількох етапів його функціонування в цих умовах. Так, наприкінці лютого та у березні 2022 р. активність на ринку праці різко скоротилась. В країні закрилося багато бізнесів і люди масово втратили роботу. Потім відбувалася певна адаптація до умов війни. За результатами дослідження Advanter Group (проведено з 11 по 13 вересня 2022 р.), повністю припинили діяльність 54% підприємств в Україні, 25% – майже зупинили свою діяльність, 21% підприємств провели релокацію (2% – повністю, 12% – частково, 7% – в процесі), 31% підприємств не встигли її провести [17]. З початку повномасштабного вторгнення в Україну відбулася галузева трансформація – як один із способів забезпечення стійкості функціонування економіки: 16% досліджених підприємств трансформувалися повністю або частково; 21% перебувають у процесі галузевої трансформації; 16% долучилися до процесу трансформації. Поширеними сферами діяльності бізнесу під час війни стали роздрібна торгівля харчовими й нехарчовими продуктами (24% підприємств, що взяли участь у дослідженні).

Перемістити весь колектив або частину персоналу у безпечні регіони чи інші країни та продовжити роботу мали змогу обмежена кількість установ, підприємств, компаній. Переважно це представники ІТ-сектору, а також працівники тих галузей, в яких застосовувалися ще до війни дистанційні форми роботи¹ (наука, освіта тощо). Першочерговими діями українських компаній у перші тижні війни, зокрема, були налагодження постійної комунікації із співробітниками, психологічна допомога, дотримання соціальних гарантій, виплата зарплати та авансових платежів. Найбільш поширеними заходами були створення окремих чатів в мобільних застосунках WhatsApp Messenger, Viber, Telegram тощо для здійснення вертикальних та горизонтальних комунікацій співробітників, керівництва з роботодавцями.

Уряд широко залучає цифрові засоби – через платформу «Дія» (про що нижче розкрито більш детально) надає додаткову підтримку, наприклад, надання одноразової грошової допомоги (6 500 грн) фізичним особам-підприємцям та застрахованим працівникам, які втратили роботу через війну. Також через Дію збирається база даних про втрати інфраструктури – житлової, виробничої, підприємницької для подальшої компенсації та відновлення. Проте надання соціальної допомоги вразливим верствам населення, які не можуть користуватися цифровими технологіями, і в тих місцях, де відсутній інтернет, стає дедалі складнішим.

¹ Згідно українського законодавства, дистанційна – це форма організації праці, за якої робота виконується працівником поза робочими приміщеннями чи територією власника або уповноваженого ним органу, в будь-якому місці за вибором працівника та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Основні настанови працездатного українського населення щодо зайнятості й поведінки на вітчизняному ринку праці. За загальними оцінками експертів, бізнес і громадяни поволі пристосовуються до життя в умовах війни. Згідно з результатами 18-го загальнонаціонального опитування «Психологічні маркери війни» (проведено 8-9 жовтня 2022 р., соціологічна група «Рейтинг»), продовжується поступове повернення громадян до місць роботи. Сьогодні 38% з тих, хто працював до війни, повернулися на свої робочі місця у звичному режимі, 18% – працюють дистанційно, 7% – знайшли нове місце роботи. Проте третина таких опитаних й досі не працює. Найбільше останніх серед наймолодших та найстарших опитаних, жінок, мешканців Сходу. У цьому опитуванні вперше зафіксовано позитивні тенденції з поверненням на роботу серед мешканців Півдня та Сходу. Українці на восьмому місяці війни надалі демонструють доволі високий рівень життєстійкості (3.9 балів з 5). Складові цього показника: психологічна стійкість (3.9) та підтримка фізичного здоров'я (3.7) – не зазнали суттєвих змін, порівняно з червнем 2022 р.

Результати попереднього загальнонаціонального опитування [11] виявили основні настанови українського населення щодо зайнятості на короткострокову перспективу. Вони є такими: а) відносна більшість (57%) готова продовжувати працювати навіть в умовах зменшення заробітної плати (це переважно старші респонденти, жінки, працівники державного сектору), б) 40% – займають більш активну позицію — шукатимуть нову роботу. Останніх більше серед молоді, тих, хто працює в приватному секторі, або самозайнятих. Серед тих, хто шукає зараз роботу – більшість готова змінювати і місце роботи, і сферу діяльності. Натомість переїжджати в інший регіон, чи країну для роботи вони скоріше не готові. Загалом більше відкриті до змін переселенці, працюючі в приватному секторі, а також ті, хто зазнав зменшення зарплати. За даними кадрових агентств, ситуація на ринку праці поступово стабілізується, проте кількість вакансій усе ще є далекою від довоєнного рівня, а розміри пропонованих заробітків, за невеликими винятками, набагато нижчі [15].

Домінуючим критерієм у виборі бажаної роботи сьогодні є зарплата (70%), адже трудовий дохід (зарплата) уособлює фінансову безпеку і дозволяє задовольняти базові потреби особистості – цей рівень потреб є природньо найважливішим під час війни. Також відносно важливим для респондентів є графік і режим роботи та безпечність робочого місця (23-24%), що теж закриває базовий рівень потреб. Соціальні гарантії важливі для 17%, відносини в колективі – для 16%, можливість працювати дистанційно – для 10%. Такі критерії як кар'єра, престижність та соціальний статус під час війни на найнижчих сходинках критеріїв у виборі нового місця роботи (3-7%), оскільки такі рівні потреб не є

актуальними для більшості під час війни через кількість загроз та ризиків для життя [11]. Тобто безпека (фізична та матеріальна) набагато важливіша за кар'єру та статус.

Будівництво (60%) та військова промисловість (42%) – галузі, які на думку опитаних (та як показує досвід повоєнного відновлення інших країн), отримають найбільший розвиток після війни. Будівництво спрямовано на відновлення зруйнованої військовою інфраструктури та нові архітектурні проекти, військова промисловість – на підтримку та зміцнення обороноздатності країни, яке буде мати високу підтримку та буде актуальним довгий період після війни. Щодо інших сфер оцінки наступні: розвиток сільського господарства бачать перспективним 34% респондентів, медицини – 26%, важкої промисловості й металургії – 18%, ІТ-сфери – 16%, освіти та науки – 13%, транспорту та перевезень – 7%, торгівлі, культури, туризму, легкої промисловості – лише по 5-6%.

Орієнтації на зовнішню міграцію є такими: 28% хотіли б особисто працювати / отримати роботу за кордоном (70% – не хочуть), 9% хотіли б поїхати за кордон на постійне місце проживання (90% – ні). Це пов'язано з тим, що велика кількість знаходиться за кордоном у вимушеній еміграції. Бажання працювати чи жити за кордоном більше притаманне мешканцям сходу, молоді та чоловікам. Таким є соціологічний вимір ситуації на вітчизняному ринку праці та зайнятості в умовах збройної російської агресії.

Втрати та пошкодження виробничих активів: пошук можливих оптимальних рішень. Втрата та пошкодження виробничих активів та інфраструктури, переривання ланцюгів поставок торговельних мереж послабили потенціал ринку праці, призвівши до «зривів» та втрати можливостей до працевлаштування більшості українців. У цілому масштаб руйнування активів вже оцінюється у 108,3 млрд дол. (за оцінками проекту damaged.in.ua), а обсяг непрямих втрат економіки за різними оцінками складає 750 млрд дол., що є безпрецедентною сумою руйнувань та втрат з часів Другої світової війни [5].

Війна «викривила» виробничо-господарську діяльність, що призвело до збільшення працюючих на небезпечних та низькооплачуваних роботах [14]. Є очевидним ризик того, що більшість бажаних працевлаштуватися не зможуть зробити це офіційно. Відтак, тіньовий сектор економіки, який сьогодні оцінюється у понад 41% [18], стає можливістю заробітку та виживання для багатьох українців. Водночас, наймані працівники стають більш вразливими внаслідок порушення трудового законодавства, порушення їх трудових прав, нестабільності та невизначеності зайнятості, а також погіршення умов праці.

Війна призвела до втрати значної кількості кваліфікованої робочої сили не лише через міграцію до сусідніх країн, але й через загибель людей. За оцін-

ками Міжнародної організації праці (МОП), протягом перших чотирьох місяців повномасштабного вторгнення на територію України було фізично втрачено близько 4,8 млн робочих місць [4]. Ситуацію ускладнює те, що багато виробництв або розташовані на тимчасово окупованих територіях, або в непридатному стані, або змушені переїхати чи не можуть працювати на повну силу [15]. Офіційно існують оцінки, які передбачають навіть більшу втрату робочих місць. Втрачаються трудові ресурси національної економіки; це – і невідворотні втрати, загибель та інвалідизація десятків тисяч наших співвітчизників; це – і тимчасова втрата мільйонів робочих рук.

Значні втрати трудових ресурсів, робочої сили можуть перешкодити відбудові та розвитку країни, якщо не будуть ухвалені відповідні рішення щодо подолання цих чинників. Стабілізація на ринку праці, відновлення робочих місць (де це можливо) і забезпечення соціального захисту мають стати ключовими пріоритетами у порядку денному державної політики. Безповоротно втрачені підприємства, робочі місця, які були втрачені через руйнацію підприємств і через пряму втрату робочої сили, не можуть бути відновлені. За деякими оцінками, 2,5-3 млн людей, які виїхали з України до ЄС, можуть не повернутися, незалежно від розвитку воєнної ситуації [19], до того ж за даними українського Уряду, близько 1,2 млн осіб [20] були депортовані до Росії і, можливо, не зможуть повернутися. Орієнтовні потреби в сфері соціального захисту і забезпечення засобів до існування становлять 20,6 млрд дол. США протягом 10 років.

Експерти ООН попереджають, що Україна має бути готовою до того, що значна частина (орієнтовно до 3 млн і більше) не повернеться назад. Передовсім, це стосується родин з тимчасово окупованих та зі зруйнованих прифронтових територій, які втратили майно і роботу. Люди почали вивчати мови країн перебування, їхні діти пішли там у школи. У підсумку може виявитися так, що сотні тисяч українців після війни так і залишаться за кордоном. І тоді, якщо не одразу, то вже за кілька років, Україна може стикнутися вже не з проблемою безробіття, а з протилежним явищем — нестачею робочої сили. Тому влада вже зараз має думати над стратегією повоєнного повернення українців на Батьківщину, а також про залучення у майбутньому іноземного трудового ресурсу. Без припливу робочої сили, навіть некваліфікованої, можна програти світову конкуренцію [15].

Протягом періоду відновлення необхідно розширити програми, які стимулюватимуть зайнятість і стануть підґрунтям для довгострокового відновлення. Вартість відновлення одного робочого місця може становити до 20 000 дол. США [21]. Такі витрати можуть включати компенсацію роботодавцям за працевлаштування вразливих категорій, допомогу в зв'язку з переїздом, одноразові гранти для стимулювання самозайнятості та інші заходи. Через масову втрату робочих місць застосування навіть найскромніших оцінок вартості створення робочого місця говорить про потребу у близько 14,4 млрд дол. США, які, ймовірно, будуть розподілені протягом періоду реконструкції (до 10 років). Крім того, державні служби зайнятості зараз є ще більш важливими, тому їм потрібно буде адаптувати та зміцнити можливості підбору навичок та активізації робочої сили як ключового внеску для сприяння відновленню та реконструкції [6].

З метою посилення адаптивності всієї системи на цьому етапі відновлення має бути розширене використання нових технологій, включно з хмарними, цифровими та онлайн-рішеннями. Україна вже вклала значні кошти в цю сферу – державна цифрова платформа «Дія»¹, що має більш ніж 17 млн користувачів і за допомогою якої надаються державна допомога, соціальна допомога ВПО на проживання та інші державні послуги.

Протягом останніх чотирьох років дистанційна (віддалена) робота стає одним із найважливіших трендів вітчизняного ринку праці. Спричинили його декілька ключових факторів, які змушували роботодавців і шукачів пристосовуватись до нових умов. Першим фактором, що став підготовчим етапом до формування тренду, була пандемія COVID-19. Другим фактором стала війна в Україні. В перші тижні повномасштабного вторгнення ринок праці суттєво просів. Бізнеси, що мали досвід дистанційної роботи, показали найбільшу стійкість. Частка вакансій з дистанційною роботою зросла з 6,5% у II кварталі 2021 р. до 13,9% у II кварталі 2022 р. [22] (див. рисунок).

Дистанційна робота — тренд, який продовжує зростати на ринку праці України в умовах війни, у форс-мажорних обставинах. Середня зарплата у вакансіях з дистанційною роботою зростала щороку і наразі є вищою за середній рівень зарплати по Україні, що складає 15 000 грн: динаміка підвищення середньої зарплати віддаленої (дистанційної) роботи виглядає переконливо: 12 000 грн - у 2019 р.; 15 000 грн - у 2020 р.; 17 000 грн - у 2021 р.;

¹ Цифрова платформа «Дія»: «Країна в смартфоні» Платформа «Дія», запущена Міністерством цифрової трансформації у 2020 р., включає вебсайт і мобільний додаток. Мобільний додаток «Дія» дозволяє громадянам зберігати та мати доступ зі своїх телефонів до паспорта громадянина України (ID-картки), картки платника податків, водійських прав, біометричних закордонних паспортів, сертифікатів про вакцинацію та інших документів. Наразі «Дія» використовує наявну інформацію з державних реєстрів та баз даних. Всі дані передаються і зберігаються у зашифрованому вигляді; для критичних даних Дія використовує розподілене сховище даних за технологією блокчейн. Дія підключає користувачів до сервісів за допомогою їх BankID.

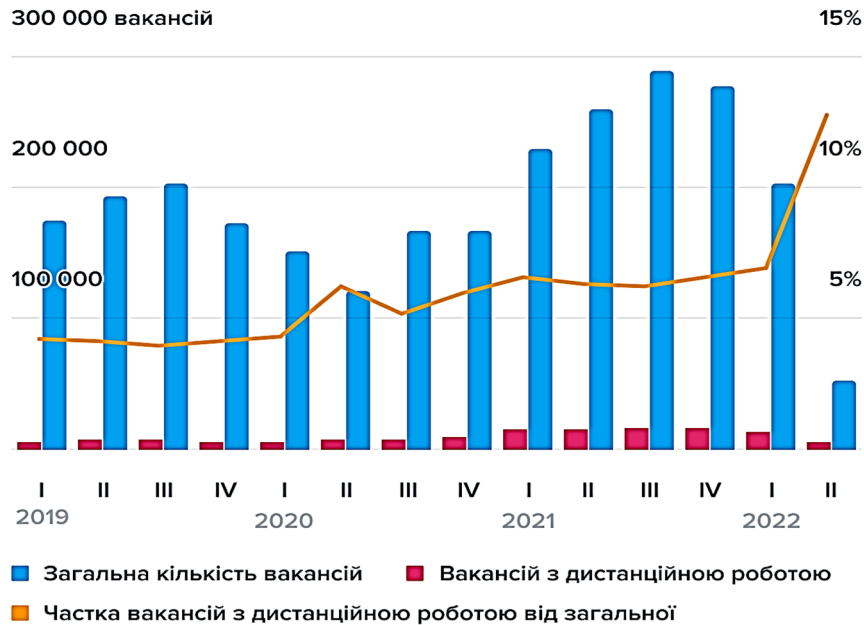

Рисунок. Динаміка загальної кількості вакансій та частки вакансій дистанційної роботи (2019-2022 рр.), поквартальні показники [22]

20 000 грн - у 2022 р. Найбільше вакансій з дистанційною роботою розміщено в категорії «ІТ, комп'ютери, інтернет». За цією категорією спостерігається найбільш приваблива пропозиція від роботодавця – зарплата у розмірі 25 000 грн на місяць. Найбільш затребуваною є дистанційна робота серед жінок. Отже, дистанційна робота для багатьох українців стає чи не єдиною можливістю тримати бізнес, працювати в умовах війни, зберігати трудовий потенціал компанії.

Дані кадрових порталів свідчать, що найменше постраждала від кризи на ринку праці ІТ-галузь, оскільки є міжнародно орієнтованою. Частка пропозицій роботи для ІТ-фахівців значно перевищує пропозиції роботи для представників інших професій. В середньому по всім регіонам України фахівцям ІТ-галузі пропонують у середньому від 70 900 до 108,1 тис. грн, (середня заробітна плата в ІТ-сфері становила приблизно 86,5 тис. грн) [14, с. 7].

Специфічною рисою ринку праці та зайнятості України в умовах війни стали *вакансії волонтерів* – переважно кухарів, прибиральників, операторів координаційних центрів та спеціалістів по роботі з персоналом. Велика пропозиція участі у волонтерських рухах громадських або міжнародних організацій існує в Київській, Харківській, Чернігівській, Сумській, Запорізькій, Львівській та Дніпропетровській областях [14, с. 11].

Отже, в нинішніх умовах загальний стан на ринку праці залежатиме від інтенсивності й тривалості бойових дій, від повернення українських мігрантів, повернення окупованих територій, відновлення виробничих потужностей, від умов віднов-

лення людського та трудового потенціалу країни тощо.

Висновки. Ключовим пріоритетом повоєнного відновлення України має стати відновлення людського потенціалу – як за кількісними ознаками (чисельністю населення), так і якісними (щодо розвитку людського капіталу). Це є однією з головних умов відновлення та розвитку трудової сфери загалом, бо руйнівним для неї є людські втрати внаслідок воєнних дій, масова зовнішня (трудова) міграція населення країни. Слід взяти до уваги те, що співвідношення кількості громадян, котрі повернуться в Україну і які захочуть залишитися за кордоном, залежатиме від того, як наш Уряд скористається міжнародною технічною допомогою, грошовою підтримкою від партнерів для реалізації гнучких програм регулювання зайнятості та адекватної моделі реінтеграційної політики держави. Також це залежатиме від діалогу з самими країнами Євросоюзу [15]. До того ж державі і бізнесу треба буде подбати про забезпечення роботою тих громадян, які повертатимуться з закордону, і тих, хто прийде з фронту (у тому числі з інвалідністю, з частково втраченою працездатністю), демобілізованих військових.

Повоєнна відбудова загалом має відбуватися за принципом *«build back better»* («відбудувати краще, ніж було»), що пропонує МОП для України та який передбачає забезпечення більш стійкого, сталого, інклюзивного, екологічного і розумного шляху розвитку з широким використанням розумних технологій (на підґрунті формування розширеної цифрової інфраструктури). Тому потрібно працювати в певному сенсі на випередження, враховуючи та орієнту-

ючись на ключові тренди світового розвитку трудової сфери та ринків праці – з тим, щоб забезпечити стратегічну та довгострокову конкурентоспроможність України після досягнення базових цілей її повоєнного відновлення.

Задля досягнення цієї мети необхідно передбачити в усіх засадничих документах щодо повоєнного відновлення України (як згаданих вище, так і тих, що ще будуть розроблятися) реалізацію наступних завдань, які є специфічними та необхідними для забезпечення збалансованого, сталого та – одночасно прискореного розвитку трудової сфери і національної економіки в контексті повоєнного відновлення України.

1. Розробити та впровадити механізми визначення (діагностування) та постійного моніторингу стану трудової сфери, динаміки змін на ринку праці та зайнятості для визначення актуальних та прогнозованих потреб та пропозицій робочої сили (обсяг, структура, регіональний, галузевий, кадровий, кваліфікаційний аспекти тощо) з урахуванням:

- існуючих демографічних зрушень;
- динаміки внутрішнього переміщення (з урахуванням перспектив та можливостей повернення ВПО на свої довоєнні місця проживання);
- динаміки процесів трудової зовнішньої та внутрішньої міграції;
- наявності та можливості створення прийнятних умов для життєдіяльності (безпека, житло, соціальна інфраструктура, працевлаштування тощо);
- прогнозованих потреб у кількості та якості робочої сили в контексті найбільш пріоритетних напрямів економічної відбудови та розвитку (як в регіональному, так і в галузевому розрізі);
- необхідності узгодження потреби ринку праці в період відновлення та розвитку економічної активності та обмеженої пропозиції робочої сили через наслідки повномасштабного вторгнення

2. Розширити програми, які стимулюватимуть зайнятість і стануть підґрунтям для довгострокового відновлення, з урахуванням світових трендів соціально-економічного розвитку та наявного у України потенціалу щодо участі в їхній реалізації.

3. Максимально широко використовувати потенціал цифровізації при вирішенні всього комплексу завдань щодо відновлення та розвитку людського потенціалу та його ефективного залучення до повоєнного відновлення України, в першу чергу –

задля забезпечення прозорості процесів прийняття та реалізації рішень, максимальної поінформованості та ефективної комунікації і взаємодії всіх зацікавлених сторін, а також ефективної боротьби із корупцією.

4. Розробити та впровадити комплексні програми щодо повернення на ринок праці комбатантів (в тому числі тих, які потребують психологічної реабілітації, а також тих, які отримали поранення, що унеможливають повернення до попередньої професії або обмежують спектр доступних професій) – з урахуванням необхідності повноцінної реінтеграції військовослужбовців у мирне життя.

5. Забезпечити розробку та впровадження механізмів стимулювання навчання та перенавчання працездатного населення новим навичкам та спеціальностям, затребуваним з точки зору реалізації програм повоєнного відновлення України на всіх рівнях – від рівня повсякденного життя (повсякденних цифрових навичок) до формування специфічних цифрових навичок та компетенцій у відповідних професіях. Зазначена діяльність має узгоджуватися зі змістом та завданнями всього комплексу національних програм, що входять до складу Плану відновлення України.

6. Розробити та впровадити включення нових категорій робітників (платформні, дистанційні та ін.), поширення яких є наслідком процесів цифровізації економіки, до систем нормативно-правового регулювання та соціального захисту, через розробку адекватних новітнім умовам механізмів сприяння детінізації нових сегментів ринку праці та адаптації систем соціального захисту до специфічних умов функціонування певних сегментів ринку праці, що виникають в умовах цифровізації;

7. Розробити та впровадити регулятивні, нормативно-правові та організаційно-управлінські механізми розвитку та контролю цифрового підприємництва та самозайнятості в умовах цифровізації із одночасним збереженням потенціалу цифрового підприємництва як сфери створення нових сучасних робочих місць (у тому числі через трудові платформи).

Реалізація цих напрямів сприятиме стабілізації стану трудової сфери України в умовах повномасштабного вторгнення, створить підґрунтя для подальшого повоєнного відновлення ринку праці та зайнятості, національної економіки, країни в цілому.

Література

1. Про питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни: Указ Президента України від 21 квітня 2022 р. № 266/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225>.
2. Національна Рада з відновлення України від наслідків війни. Робочі групи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi>.
3. План відновлення України. Візія Відновлення України: «Сильна європейська країна – магніт для іноземних інвестицій». URL: <https://recovery.gov.ua/>.
4. Вплив кризи в Україні на сферу праці: попередні оцінки. Аналітична записка МОП. 11 травня 2022 р. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2022-05/UKR_Brief%20note_11May-2022.pdf.
5. Повоєнне відновлення України. Нові ринки та цифрові рішення. Проект "Ефективне управління державними фінансами в Україні III". 2022. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/09/Digital-instruments-in-Ukrainian-recovery.pdf>.

6. Україна: швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення: звіт / Уряд України, Світовий банк, Європейська Комісія. Серпень 2022. 269 с. URL: <https://www.slideshare.net/dynamo777/ss-252900815>.
7. Колот А. М., Герасименко О. О. Новітні формати організації трудової діяльності: природа, виклики, траєкторії розвитку. *Економіка України*. 2022. № 5. С. 59—76. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.05.059>.
8. Залознова Ю., Азьмук, Н. Людський капітал України в умовах війни: втрати та здобутки. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-59>.
9. Новікова О. Ф., Остафійчук Я. В., Новак І. М. Зміни трудового та податкового законодавства України в умовах воєнного стану: проблеми і перспективи вдосконалення. *Економіка промисловості*. 2022. № 2 (98). С. 75-90. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2022.02.075>.
10. Панькова О. В., Касперович О. Ю. Проблеми соціальної та правової захищеності платформних зайнятих і пріоритети регуляторної політики України в умовах воєнного стану. *Економіка промисловості*. 2022. № 2 (98). С. 91-117. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2022.02.091>.
11. Соціологічна група «Рейтинг». П'ятнадцяте загальнонаціональне опитування. Україна під час війни. зайнятість і доходи (23-24 липня 2022 р.). URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/pyatnadcat_obschenaci_opros_ukraina_vo_vremya_voynu_zanyatost_i_dohody_23-24_ilyulya_2022_goda.html.
12. Український бізнес під час війни. Нове щомісячне опитування підприємств. 2022, Вересень / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. 2022. URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2022/TFD/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82_%E2%84%96%D1%83%D0%BA%D1%80.pdf.
13. Ринок праці в умовах війни: тенденції та перспективи. Аналітичні матеріали НІСД: жовтень, 2022 р. / НІСД, 2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/rynok-pratsi-v-umovakh-viynu-tendentsiyi-ta-perspektivy>.
14. Пищуліна О., Маркевич К. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації: аналітична записка. Київ: Центр Разумкова, 2022. Липень. 21 с.
15. «Нерайдушний» стан ринку праці та перспективи його відновлення після війни. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3574736-nerajduznij-stand-rinku-pratsi-ta-perspektivi-jogo-vidnovlennia-pisla-vijni.html>.
16. Інфляційний звіт НБУ, липень 2022 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2022-Q3.pdf?v=4.
17. Данилишин Б. Як держава може підтримати бізнес в умовах війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/20/684363/>.
18. Дошатов Ю. Ближче до світла. Як вивести економіку України з тіні в умовах війни. *РЕК-Україна*. 2022. 21 червня. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/blizhe-svetu-vyvesti-ekonomiku-ukrainy-teni-1655737514.html>.
19. Millions of Ukrainian refugees may stay in E.U., top official says. *The Washington Post*. 2022. 6 June. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/06/06/ukrainian-refugees-european-union-eu/>.
20. Уряд України. Новини Офісу Омбудсмена. 13 травня 2022 р. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/rozyasnennya-shchodo-vidminnostej-deportaciyi-vid-primusovoyi-evakuaciyi/.
21. Robalino D. How much does it cost to create a job? *World Bank blog*. February 15, 2018 URL: <https://blogs.worldbank.org/jobs/how-much-does-it-cost-create-job>.
22. Як пандемія та війна вплинули на дистанційну роботу: аналіз ринку 2019-2022 роки. URL: <https://cases.media/article/yak-pandemiya-ta-viina-vplivuli-na-distanciinu-robotu-analiz-rinku-2019-2022-roki>.

Reference

1. Pro pytannia Natsionalnoi rady z vidnovlennia Ukrainy vid naslidkiv viiny: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 21 kvitnia 2022 r. № 266/2022 [On the issue of the National Council for the Recovery of Ukraine from the Consequences of the War: Decree of the President of Ukraine dated April 21, 2022 No. 266/2022]. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225> [in Ukrainian].
2. Natsionalna Rada z vidnovlennia Ukrainy vid naslidkiv viiny. Robochi hrupy [The National Council for the Restoration of Ukraine from the Consequences of War. Working groups.]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi> [in Ukrainian].
3. Plan vidnovlennia Ukrainy. Viziiia Vidnovlennia Ukrainy: «Synla yevropeiska kraina – mahnit dlia inozemnykh investytsii» [Ukraine restoration plan. Vision of Recovery of Ukraine: "Strong European Country is a Magnet for Foreign Investment"]. Retrieved from: <https://recovery.gov.ua/> [in Ukrainian].
4. Vplyv kryzy v Ukraini na sferu pratsi: poperedni otsinky. Analychna zapyska MOP [The impact of the crisis in Ukraine on the sphere of labor: preliminary estimates. Analytical Note ILO]. (May 11, 2022). Retrieved from https://ukraine.un.org/sites/default/files/2022-05/UKR_Brief%20note_11May-2022.pdf [in Ukrainian].
5. Povoienne vidnovlennia Ukrainy. Novi rynky ta tsyfrovi rishennia Doslidzhennia. Proiekt "Efektyvne upravlinnia derzhavnymy finansamy v Ukraini III" [Post-war restoration of Ukraine. New markets and digital solutions. Project "Effective Public Finance Management in Ukraine III"]. (2022). Retrieved from <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/09/Digital-instruments-in-Ukrainian-recovery.pdf> [in Ukrainian].
6. Ukraina: shvydka otsinka zavdanoi shkody ta potreb na vidnovlennia. Zvit [Ukraine: A quick assessment of the damage and recovery needs. Report]. (August, 2022). *Government of Ukraine, World Bank, European Commission*. 269 p. Retrieved from <https://www.slideshare.net/dynamo777/ss-252900815> [in Ukrainian].
7. Kolot, A. M., Herasymenko, O. O. (2022). Novitni formaty orhanizatsii trudovoi diialnosti: pryroda, vyklyky, traiektorii rozvytku [The latest formats of organization of labor activity: nature, challenges, trajectories of development]. *Економіка України – Economy of Ukraine*, 5, pp. 59-76. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.05.059> [in Ukrainian].
8. Zaloznova, Yu., Azmuk, N. (2022). Liudskiy kapital Ukrainy v umovakh viiny: vtraty ta zdotuky [Human capital of Ukraine in the conditions of war: losses and achievements]. *Економіка та суспільство – Economy and society*, 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-59> [in Ukrainian].
9. Novikova, O. F., Ostafiihuk, Ya. V., Novak, I. M. (2022). Zminy trudovoho ta podatkovoho zakonodavstva Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: problemy i perspektivy vdoskonalennia [Changes in the labor and tax legislation of Ukraine in the conditions of martial law: problems and prospects of improvement] *Econ. promisl.*, 2 (98), pp. 75-90. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2022.02.075> [in Ukrainian].

10. Pankova, O. V., Kasperovych, O. Yu. (2022). Problemy sotsialnoi ta pravovoi zakhyschenosti platformnykh zainiatykh i priorytety rehuliatornoj polityky Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Problems of social and legal protection of platform employed and priorities of regulatory policy of Ukraine in the conditions of martial law] *Econ. promisl.*, 2 (98), pp. 91-117. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2022.02.091> [in Ukrainian].
11. Sotsiolohichna hrupa «Reitynh». Piatnadsiate zahalnonatsionalne opytuvannia. Ukraina pid chas viiny. zainiatist i dokhody [Sociological group "Rating". Fifteenth nationwide poll. Ukraine during the war. Employment and income]. July 23-24, 2022. Retrieved from https://ratinggroup.ua/research/ukraine/pyatnadcat_obschenaci_opros_ukraina_vo_vremya_voyny_zanyatost_i_dohody_23-24_iyulya_2022_goda.html [in Ukrainian].
12. Ukrainyskiy biznes pid chas viiny. Nove shchomisiachne opytuvannia pidpriemstv [Ukrainian business during the war. A new monthly survey of enterprises (September, 2022)] (2022). Kyiv, Instytut ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsii. 2022. Retrieved from http://www.ier.com.ua/files/Projects/2022/TFD/%D0%97% D0%B2%D1%96%D1%82_%E2%84%965_%D1%83%D0%BA%D1%80.pdf [in Ukrainian].
13. Rynok pratsi v umovakh viiny: tendentsii ta perspektyvy. Analitichni materialy NISD: zhovten, 2022 r. [The labor market in war: trends and prospects. Analytical materials of NISS: October, 2022]. (2022). Kyiv, NISS. Retrieved from <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/rynok-pratsi-v-umovakh-viiny-tendentsiyi-ta-perspektyvy> [in Ukrainian].
14. Pyshchulina, O., Markevych, K. (2022). Rynok pratsi v umovakh viiny: osnovni tendentsii ta napriamy stabilizatsii: analitichna zapyska [Labor in War: The main trends and directions of stabilization: Analytical note]. Kyiv, Tsentrazumkova. 21 p. [in Ukrainian].
15. «Neraiduzhnyi» stan rynku pratsi ta perspektyvy yoho vidnovlennia pislia viiny [The "unhappy" state of the labor market and the prospects of its restoration after the war]. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3574736-nerajduznyi-stan-rynku-pratsi-ta-perspektivi-jogo-vidnovlennia-pisla-vijni.html> [in Ukrainian].
16. Inflatsiyni zvit NBU, lypen 2022 roku [NBU Inflation Report, July 2022]. (2022). Retrieved from https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2022-Q3.pdf?v=4 [in Ukrainian].
17. Danylyshyn, B. Yak derzhava mozhe pidtrymaty biznes v umovakh viiny [How can a state support business in war]. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/20/684363/> [in Ukrainian].
18. Doshchatov, Yu. (2022). Blyzhche do svitla. Yak vyvesty ekonomiku Ukrainy z tini v umovakh viiny [How to get Ukraine's economy out of shadows in war conditions]. *RBC-Ukraine*, June 21. Retrieved from <https://www.rbc.ua/ukr/news/blizhe-svetu-vyvesti-ekonomiku-ukrainy-teni-1655737514.html> [in Ukrainian].
19. Millions of Ukrainian refugees may stay in E.U., top official says. (2022). *The Washington Post*, 6 June. Retrieved from <https://www.washingtonpost.com/world/2022/06/06/ukrainian-refugees-european-union-eu/>.
20. Uriad Ukrainy, Novyny Ofisu Ombudsmena [The Government of Ukraine, Ombudsman's Office News]. (May 13, 2022). Retrieved from https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/rozyasnennya-shchodo-vidminnostej-deportaciyi-vid-primusovoyi-evakuaciyi/ [in Ukrainian].
21. Robalino, D. (2018). How much does it cost to create a job? *World Bank blog*, February 15. Retrieved from <https://blogs.worldbank.org/jobs/how-much-does-it-cost-create-job>.
22. Yak pandemiia ta viina vplynuly na dystantsiinu robotu: analiz rynku 2019-2022 roky [How the pandemic and war influenced the distance work: market analysis 2019-2022]. Retrieved from <https://cases.media/article/yak-pandemiya-ta-viina-vplynuly-na-distantsiinu-robotu-analiz-rynku-2019-2022-roki> [in Ukrainian].

Панькова О. В., Касперович О. Ю. Сфера праці та зайнятості України в умовах війни: стан, проблеми, динаміка змін у контексті повоєнного відновлення

Авторами статті здійснено оцінку стану, виявлено динаміку змін на вітчизняному ринку праці в умовах повномасштабної війни. Діагностика ситуації на вітчизняному ринку праці базується на підґрунті синтезу соціологічної, статистичної інформації, аналітики кадрових агентств, державних та міждержавних аналітичних звітів. Така комплексна діагностика дозволяє виробити бачення того, яким чином можна забезпечити стабілізацію в трудовій сфері, на ринку праці та зайнятості для довгострокового повоєнного відновлення економіки України.

Акцентовано увагу на кадрових та регіональних диспропорціях, проблемах та втратах трудового потенціалу, виробничих активів за період повномасштабного вторгнення. Окрему увагу приділено соціологічному аналізу основних настанов працездатного українського населення щодо зайнятості і поведінки на вітчизняному ринку праці, які доцільно врахувати при формуванні та реалізації соціально-економічної політики стабілізації стану в трудовій сфері та подальшого повоєнного відновлення національної економіки.

Запропоновано шляхи стабілізації стану та подальшого повоєнного відновлення трудової сфери і національної економіки через залучення ресурсів цифровізації. Виявлено, що дистанційна робота є трендом, який продовжує зростати на ринку праці України в умовах воєнного стану. Тому окрему увагу приділено поширенню та подальшим перспективам використання дистанційної зайнятості як засобу стабілізації ринку праці у критичних і форс-мажорних обставинах.

Обґрунтовано необхідність впровадження системи моніторингу стану трудової сфери та динаміки змін на ринку праці в умовах війни із залученням ресурсів цифровізації, з метою забезпечення комплексної діагностики й прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо стабілізації та повоєнного відновлення трудової сфери. Це є необхідною умовою реалізації запропонованого МОП принципу «відбудувати краще, ніж було» (build back better), в основі якого – забезпечення більш стійкого, сталого, інклюзивного, екологічного і розумного шляху розвитку з широким використанням розумних технологій (на підґрунті формування розширеної цифрової інфраструктури).

Ключові слова: ринок праці, трудова сфера, діагностика, цифровізація, повномасштабна війна, повоєнне відновлення економіки України.

Pankova O., Kasperovich O. The Sphere of Labor and Employment of Ukraine under Conditions of War: State, Problems, Dynamics of Changes in the Context of Post-War Recovery

The article provides an assessment of the status, dynamics of changes in the Ukrainian domestic labor market and employment under conditions of the full-scale war. The situation in the domestic labor market is investigated on the basis of the synthesis of socio-

logical, statistical information, analytics of personnel agencies, the NBU report – in the context of the need to stabilize the state of labor sphere for the long-term post-war restoration of the Ukrainian economy.

The main personnel and regional disproportions, problems and losses that have arisen in the labor sphere during the period of full-scale invasion and its devastating consequences are revealed. Particular attention is paid to the sociological analysis of the main attitudes of the able-bodied Ukrainian population in terms of employment and behavior in the domestic labor market, which should be taken into account when developing and implementing the socio-economic policy of stabilizing the state of the labor sphere and further post-war restoration of the Ukrainian economy. The impact on the labor market which was provided with losses and damage to production assets as a result of hostilities, has been considered.

The means of stabilizing the state and further post-war restoration of the labor sphere and the national economy through the involvement of digitalization resources are proposed. It was revealed that distance work is a trend that continues its growth in the labor market of Ukraine even in war. Therefore, special attention is paid to the spread and further possibilities of using distance employment as a way of stabilizing the labor market under critical and force majeure conditions.

The need to introduce a ICT-based system of monitoring the state and dynamics of labor sphere and the changes in the labor market under the conditions of war is substantiated, in order to ensure comprehensive diagnosis and adoption of reasonable management decisions for stabilization and post-war restoration of the labor sphere. This is a prerequisite for the implementation of the proposed by the MOT “build back better” principle, that means to ensure a more stable, inclusive, environmental and smart development with the widespread use of smart technologies (based on the formation of an expanded digital infrastructure).

Keywords: labor market, labor sphere, diagnostics, digitalization, full-scale war, post-war restoration of the Ukrainian economy.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Стаття надійшла до редакції 30.11.2022